

FEDERAL ALMAN OKULLARINDAKİ TÜRKÇE VE TÜRK KÜLTÜRÜ PROGRAMLARININ DÜZENLENMESİ VE YÜRÜTÜLMESİ

Yrd. Doç. Dr. Mustafa SAĞLAM

Giriş

1960'lı yıllardan beri yabancı işçi çalıştıran F. Almanya'da bugün, zorunlu eğitim çağında bir milyonun üzerinde yabancı çocuk yaşamaktadır. Bunların % 63'ü bu ülkede doğmuşlardır.

F. Alman eğitim yasasına göre yabancı çocuklar ve gençler de, Alman yaşlıları gibi zorunlu eğitim kapsamındadırlar ve bu zorunluluğun Alman okullarında yerine getirilmesi gerekmektedir (KMK, 1977, s. 180). Bu nedenle Alman eğitim sisteminde yükseköğretim kurumları dışındaki okullarda öğrenim gören yaklaşık her on öğrenciden biri yabancıdır. 1987-1988 öğretim yılında ilkökul ve çeşitli ortadereceli genel ve mesleki eğitim okullarına giden yabancı öğrencilerin sayısı 800.000'ne yaklaşmıştır (MAGS, 1987, s. 142).

İşgücü göçünün başlangıcından bu yana yabancı işçi çocuklarının F. Alman eğitim sistemine ve toplumsal yaşamına uyumlarının sağlanması, sürekli önemli bir sorun olmuştur. Bu sorun yabancı öğrenciler içinde sayıca en kalabalık kesimi (yaklaşık yarısını) oluşturan Türk öğrencilerde, sosyal ve kültürel farklılıkların büyüklüğü nedeniyle daha da belirginleşmiştir. Zamanla ülkede doğanların sayısı arttıkça sisteme katılan Türk öğrencilerin nite-

likleri değişmiş olmakla birlikte, öğretim dilinin (Almanca), ailede öğrenilen dilden (Türkçe) farklılığı, sistemin seçici - eleyici niteliği gibi değişmeyen koşullar nedeniyle, bu sorun güncelliğini korumaktadır (Sağlam, 1989, s. 7).

Sorunun çözümü için çeşitli okuluçi ve okulduşı eğitim önlemleri alınmıştır. Hazırlık sınıfları, çift dilli sınıflar, yoğun dil kursları gibi özel düzenlemeleri kapsayan bu önlemlerde, Almancanın öğretilmesi ve önemli ders içeriklerinin verilmesi amacıyla anadilinde yapılan derslere öncelik verilmiştir. Son yıllarda ise, Almancaı daha iyi bilerek okula başlayan öğrencilerin sayısının artması, anadili ve kültürü öğretimine dönük derslerin önemini artırmıştır.

Federal Almanya'da ilkokul ve çeşitli ortadereceli genel ve mesleki eğitim okullarına giden yaklaşık yarım milyon Türk çocuğunun büyük bir bölümü bu ülkede kalacak, bir kısmı da ana-babalarının ülkesine dönecektir. Her iki öğrenci kümesi için de anadillerini yitirmemek, aksine onu daha da geliştirmek son derece önemlidir. Bu nedenle hemen tüm eyaletlerde Türk öğrenciler için, ilk ve ortaöğretim okullarının (1.-10. sınıflar) olağan eğitim programlarında yer alan ve Alman dilinde yapılan zorunlu derslere ek olarak Türkçe ve Türk Kültürü Öğretimi yapılmaktadır.

F. Alman okullarında Türk çocuklarına uygulanan Türkçe ve Türk Kültürü Programlarından yasal olarak eyalet devletleri sorumludur. Eyaletler, Eyaletler Eğitim Bakanları Sürekli Konferansı (KMK)'nın aldığı tavsiye kararları doğrultusunda, bu programların düzenlenmesi ve yürütülmesine dönük ortak uygulamalara gitmektedir. Ancak gene de kimi konularda ülke düzeyinde bir birliktelik sağlanamamıştır.

Bu yazıda, F. Almanya'nın yabancı çocuklara dönük eğitim politikası ve bu politikası doğrultusunda biçimlenen Türkçe ve Türk Kültürü Programlarının işlevi ve amacı açıklandıktan sonra, eğitim programlarının geliştirilmesi, denetim ve finansmanı, programlara ayrılan zaman ve derse katılma, öğretmenlerin görevlendirilmesi, izlenen ders kitapları ve öğrenci başarısının değerlendirilmesi gibi programların düzenlenmesi ve yürütülmesine dönük eyaletlerdeki uygulamalara verilecektir.

Programların İşlevi ve Amacı

F. Alman okullarındaki Türk çocuklarına uygulanan Türkçe ve Türk kültürü Programları, bazı eyaletlerde eğitim bakanlıklarınca, bazılarında da eyalet devletlerinin yasal sorumluluk çatısı altında Türk Milli Eğitim Bakanlığınca düzenlenip yürütülmektedir. Bu nedenle programlarla ilgili eğitim politikaları, amaçlar ve okulu düzenlemeler eyaletlere göre farklılıklar göstermektedir. Ancak genel olarak bu programlarla, çocuğa bir yandan ana dilini ailede, okulda, iş ve toplum yaşamında duyacağı çeşitli ilgi ve iletişim gereksinimlerini karşılayacak nitelikte geliştirmek için temel dil becerilerinin, öbür yandan da ulusal kimliğini kazanmasını sağlamak için ülkesi, toplumu ve kültürü ile ilgili bilgilerin kazandırılması amaçlanır.

F. Almanya'daki Türk ve diğer yabancı öğrencilere kendi ana dillerinde uygulanan bu programların amaçları ve bu amaçlara dönük okulu uygulamalar ülkedeki yabancılar politikasındaki değişimler doğrultusunda biçimlendirilmiştir. Buna göre bu programlar, kimi zaman geri dönüşe hizmet etmeye, kimi zaman da uyum sağlamaya yönelik olarak işe koşulmuştur. Son zamanlarda ise çok kültürlü bir toplumda yaşamının gereği olarak, yabancı öğrencilerin dilsel ve kültürel kimliklerini korumalarına hizmet etmeye dönük olarak uygulanmaktadır.

F. Almanya'nın yabancı öğrencilerine dönük eğitim politikasında işgücünün başlangıcından günümüze kadar önemli değişiklikler olmuştur. İlk zamanlar ülkeye gelen yabancıların «geçici işçiler» olduklarına ve bir kaç yıl sonra ülkelerine geri döneceklerine inanıldığından, yabancı çocukların eğitimine dönük önlemler, onların Alman okullarına devamlarını ve Almanca yapılan dersleri izleyebilecek kadar dil öğrenmelerini sağlama girişimlerinden öteye geçmemiştir. Ancak yabancı işçilerin geri dönüşlerini giderek ertelemeleri, üstelik ülkede kalan eş ve çocuklarını da yanlarına getirmeleri üzerine, onların daha uzun yıllar F. Almanya'da kalacakları kesinleşince, 70'li yıllarda yabancı çocuklara dönük eğitim önlemlerinde, onların bir yandan Alman okullarına uyumlarının ve okulu bitirebilmelerinin sağlanması, bir yandan da geri dönüşlerinin teşvik edilmesi yönünde bir politika izlenmiştir.

80'li yılların başında ise, gerek bu zamana kadar uygulanan yabancı çocuklara dönük eğitim önlemlerinde amaçlanan sonucun

elde edilememesi, gerekse, artık Almanya'nın çok uluslu - çok kültürlü bir toplum olduğu gerçeğinin kabul edilmesi, «yabancı çocukların eğitiminde izlenmesi gereken yeni amacın ve bu amaca uygun düzenleme biçiminin ne olması gerektiği» sorusunu gündeme getirmiştir.

Kamuyunda yapılan yoğun tartışmalar sonunda, bu soruya yanıt olarak, «Yabancı çocukların eğitimine dönük önlemlerin, onların Alman toplumu içinde iki dilde davranış - iletişim ve düşünme yeteneğini kazanmalarına yardımcı olması gerektiği» savunularak (Leckebusch ve Walter, 1982, s: 68-69); yabancı öğrencilerin iki dilli ve iki kültürlü bir konumda davranış yetenekli olabilmeleri için, onların «olağan Alman sınıflarına uyumlarının sağlanmasına koşut olarak, ayrıca ve sistemli olarak, Alman öğrencilerle birlikte ve en azından onlarla eşite yakın koşullarda öğrenim görebilmeleri için öğretim dili Almanca'da ve kendi aileleri, vatan-daşları ve ülkeleriyle dilsel ve kültürel bağlarını yitirmemeleri için anadillerinde teşvik edilmeleri ve bunun için de öğretim programlarının buna uygun olarak yeniden düzenlenmesi gerektiği» (Thürmann ve Rixius, 1987, s. 9) görüşü denimsenmiştir.

Resmi makamlarca da desteklenen bu görüş çerçevesinde yabancı çocukların eğitiminde, onların Alman okullarına tam bir uyumlarını, aynı zamanda da dilsel ve kültürel kimliklerinin korunmasını, böylece «iki dilli - iki kültürlü» olarak yetişmelerini sağlayıcı bir amaç güdülmeye başlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, artık büyük çoğunluğu bu ülkede doğup büyüyen yabancı çocukların doğrudan Alman sınıflarına alınarak, Alman öğrencilerle birlikte olağan eğitim programları çerçevesinde eğitim gördükleri, ayrıca anadillerini etkilice kullanabilmeleri ve ülkeleri ile bağlarını sürdürebilmeleri için programlarda Almanca yapılan zorunlu derslere ek olarak anadili öğretimi ile hayat bilgisi - sosyal bilgiler öğretimine dönük anadilinde yapılan derslere de yer veren bir eğitim modeli benimsenmiştir.

Yabancı çocuklara dönük bu yeni eğitim modeli çerçevesinde, F.Alman okullarındaki Türk çocuklarına Anadili-Türkçe Öğretimi, Türkçe ve Türk Kültürü Öğretimi, Anadili-Türkçe Tamamlama Dersi gibi çeşitli adlar altında, Türkçe ve Türk Kültürü'nün öğretimine dönük olarak verilen Türkçe derslerin genel amacı, Türk çocuklarının, «anadillerini bir iletişim, düşünme ve davranış aracı olarak etkilice kullanabilmeleri ve ülkeleri ile dilsel ve kültürel

bağlarını sürdürebilmeleri için, onlara temel dil becerileri ile sosyo-kültürel bilgileri kazandırmaktır» (Der Kultusminister des Landes NRW, 1984, s. 2).

Eğitim Programlarının Geliştirilmesi

Türkçe ve Türk Kültürü Öğretimiyle ilgili eğitim programları, eyaletlerin ve işçi gönderen ülkelerin kültürel bağımsızlıkları nedeniyle çok çeşitlidir. Düzenleme ve yürütmenin Alman makamlarınca yapıldığı eyaletlerde, anadilindeki derslere ilişkin eğitim programları eyaletlerin eğitim bakanlıklarınca hazırlanır ve geliştirilir. Kimi eyaletler (Örn. Hessen, Aşağı Saksonya (Niedersachsen) ve Kuzey Ren Vestfalya (Nordrhein-Westfalen)) anadilindeki derslerin eğitim programlarının hazırlanmasında ve geliştirilmesinde işbirliği yapmaktadırlar (Thürmann ve Rixius, 1987, s. 76)

Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Eğitim Bakanlığı, Türkçe ve Türk Kültürü Öğretimi için bir eğitim programı hazırlamış ve 1984/1985 öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere okullara göndermiştir (Der Kultusminister des Landes NRW, 1984). İlköğretim ve ortaöğretim 1. devre için bağlayıcı nitelikte olan bu programda, dersin görevleri, amaçları, içeriği ve uyulması gereken eğitim-öğretim ilkeleri ile yöntemlere yer verilmiştir. Eyalet Enstitüsü LSW (Landesinstitut für Schule und Weiterbildung)'de, Eyalet Eğitim Bakanlığının hazırladığı bu programı dikkate alarak, dil becerilerini ve sosyo-kültürel bilgileri içeren öğrenme alanları ile ilgili olarak bir «Türkçe Öğretimi Kılavuzu» (LSW, 1985) geliştirilmiştir.

Hessen Eyaleti Eğitim Bakanlığı da, ilköğretimde altı dilde (Türkçe, İspanyolca, Yunanca, İtalyanca Slavca, Portekizce) yapılan anadili dersleri için bir eğitim programı geliştirmiştir (Der Hessische Kultusminister, 1985). İki bölümden oluşan bu programın 1. bölümünde öğretimi yapılan her dil için geçerli olan «Anadili Dersinin Görevleri ve Amaçları» verilmiş, II. bölümünde de «Dersin İşlenişyle İlgili Tavsiyeler»le her dil ve kültür için somut örnekler verilmiştir.

Aşağı Saksonya Eyaletinde de, anadili dersleri için 1984 yılında, Kuzey Ren Vestfalya ve Hessen eyaletlerindeki programları esas alan bir geçici yönetmelik yayımlanarak, dersin amaçları ve içeriği belirlenmiştir (Kultusministerium Niedersachsen, 1984).

Bavyera'da Eyalet Okul ve Eğitim Araştırmaları Enstitüsü Şu-

bat 1987'den beri, anadili dersleri için, Hessen ve Kuzey Ren Vestfalya eyaletlerindeki programlara benzer bir program önerisi hazırlamaktadır (Thürmann ve Rixius, 1987, s. 83).

Türkçe ve Türk Kültürü Öğretiminin Türk Konsolosluklarının sorumluluğunda olduğu eyaletlerde dersin amaç ve içeriği, Türkiye'de bu alanda geçerli olan programlara göre belirlenir. Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanan bu programlarda, yurtdışındaki Türk çocuklarının dil, kültür, eğitim vb. gibi yönlerden özel durumları dikkate alınır. Örneğin Milli Eğitim Bakanlığı yurtdışındaki Türk işçi çocuklarına dönük olarak, 1982 yılında ilköğretim kademesi için (MEB, 1982), 1986 yılında da ilköğretim ve ortaöğretim I. devresi için (MEGSB, 1986) eğitim programları hazırlayarak, yurtdışındaki Türkçe ve Türk Kültürü öğretiminin dil becerileri ve sosyo-kültürel bilgiler yönünden amaç, ilke ve içeriğini belirlemiştir. 1986. Programında ayrıca «Yabancı Dil Olarak-Türkçe Öğretimi Programı» da yer almaktadır.

Türkçe ve Türk Kültürü Programlarının düzenlenmesi ve yürütülmesinde hem Türk hem de Alman makamlarının söz sahibi olduğu Berlin Eyaleti'nde, MEB'nca hazırlanan eğitim programları yanında, Avrupa Konseyince desteklenen «1. ve 2. Yabancı Dil Olarak Türkçe Model Denemesi» (Senatör für Schulwesen, Berufsausbildung und Sport Berlin/West, 1987) çerçevesinde 5-10. sınıflardaki Türkçe Dil ve Okuma dersleri için Eyalet Eğitim Senatörlüğünce hazırlanan eğitim programları da uygulanmaktadır.

Denetim ve Finansman

F. Alman okullarındaki Türkçe ve Türk Kültürü Programlarının denetimi ve finansmanı eyaletlere göre farklılık gösterir. Baviera, Hessen, Aşağı Saksonya, Kuzey Ren Vestfalya ve Rheinland-Pfalz eyaletlerinde bu programlar, Alman okul idaresinin sorumluluğunda yürütülür. Bu eyaletlerde bu programlar, eşitsel açıdan ve içerik yönünden, Alman okul makamlarının, programlara dönük bağlayıcı yönergelerine göre uygulanmak zorunda olduğundan, gerek dersin denetimi, gerekse programı uygulayan Türk öğretmenlerin okul için hizmet denetimleri, Alman denetim yetkililerince yürütülür. Ayrıca bu eyaletlerde, Türkiye'nin diplomatik temsilcisi olan Eğitim Müşavirleri ve Ateşelerine Alman denetleme kurulunun onayı ile kuruldan bir üye ile birlikte, anadili dersini ziyaret etme olanağı verilmiştir (Thürmann ve Rixius, 1987, s. 52).

Bu beş eyalette, bu dersi okutmakla görevlendirilen Türk öğretmenlerin ücretleri de dahil olmak üzere, programlarla ilgili tüm giderler, eyalet bütçelerinden karşılanır.

Baden-Württemberg, Berlin, Bremen, Hamburg, Saarland ve Schleswig-Holstein eyaletlerinde ise Türkçe ve Türk Kültürü Programlarının denetimi ve finansmanı, Türkiye'ye aittir. Türkiye bu görev ve sorumluluklarını diplomatik temsilcilikleri (Konsolosluklar-Ateşelikler) aracılığı ile yerine getirir. Bu eyaletlerde, Alman eğitim müdürlüklerinin, sadece dersin denetiminde gözlemcilik ve olağan programlara eşgüdüm sağlanmasında koordinatörlük görevleri vardır.

Bu eyaletlerde Türkçe derslerinin giderleri (öğretmenlerin ücretleri, ders kitapları vb.) genel olarak dersin denetiminde de sorumlu olan Türk Milli Eğitim Bakanlığınca karşılanır. Buna karşılık, Alman okullarının fiziki olanaklarından ücretsiz yararlanır. Ayrıca Baden-Württemberg, Berlin ve Hamburg eyaletlerinde bu dersler için, kimi giderlere karşılık para yardımı yapılır (KMK, 1986, s. 19). Schleswig-Holstein Eyaleti'nde de, şayet yabancı temsilcilikler (konsolosluklar), bu derslere katılan öğrenciler için, ev ödevlerine yardım hizmeti verilerse, Sosyal Yardım Bakanlığından para yardımı alırlar. Saarland Eyaletinde ise öğrenci ve öğretmenlerin yol giderleri ve kaza sigortaları eyalet tarafından ödenir (Thürmann ve Rixius, 1987, s. 48).

F. Alman okul yasalarında, öğrencilere öğrenim malzemelerinin ücretsiz verilmesi öngörülmüş (Der Kultusminister des Landes NRW, 1989) olmasına karşın, eyaletlerde bu konuda da farklı uygulamalar vardır. Örneğin Baviera'da, sadece iki dili (Türkçe-Almanca) alıştırmaya kitapları bu kapsama alınmıştır. Berlin'de okul kademelerine ve öğrenci başına öğretim malzemesi ihtiyacına göre, bir defaya mahsus olmak üzere 20 ile 100 DM arasında bir para yardımı yapılır. Kuzey Ren Vestfalya eyaleti'nde de anadili ders malzemeleri için öğrenci başına en fazla 25 DM ödenir.

Programlara Ayrılan Zaman

Eyaletlere göre denetimi ve finansmanı farklı makamlarda olan Türkçe ve Türk Kültürü Programlarına ayrılan zaman dilimleri de farklıdır. Genel olarak hemen her eyalette öğleden sonraları yapılan Türkçe derslerine haftada en fazla 5 ders saati ayrı-

lır. Kuzey Ren Vestfalya, Aşağı Saksonya ve Rheinland-Pfalz eyaletlerinde, şayet din dersi bu dersin bir parçası olarak verilecekse haftada 2 saatlik bir artırma yapılabilir (Der Kultusminister des Landes NRW, 1987; Kultusministerium Niedersachsen, 1984; Der Kultusminister des Landes Rheinland-Pfalz, 1986). Berlin Eyaleti'nde de çok özel durumlarda Türkçe derslerine ayrılan haftalık ders saati 8 saate çıkarılabilir (Der Senator für Schulwesen, Jugend und Sport Berlin/West, 1986). Hamburg Eyaleti'nde bu dersler için, ilkökul düzeyinde haftada en fazla 4 ders saati, ortaöğretim 1. devrede ise en fazla 6 ders saati ayrılır (Freie und Hansestadt Hamburg, Amt für Schule, 1986). Hessen Eyaleti'nde ise daha farklı bir uygulama vardır. Bu eyalette «Anadili Dersi» zorunlu dersler arasında yer alır ve öğleden önceleri yapılır. 1. yıl haftada 2 saat, 2. yıl 3 saat ve 3. yıldan itibaren de haftada 5 saat anadili dersi yapılır. Din dersi için haftada 1 saatlik bir artırma yapılabilir (Der Hessische Kultusminister, 1986).

Yukarıda da belirtildiği gibi, hemen tüm eyaletlerde Türkçe ve Türk Kültürü Programları için kuramsal olarak haftada 5 ders saati öngörülmüştür. Ancak uygulamada bu gerçekleşmemektedir. Örneğin Thürmann ve Rixius (1987, s. 61)'ın da belirttikleri gibi Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti'nde 1985/86 öğretim yılında ortalama 2,8 hafta/saat anadili dersi yapılmıştır. Bu derslerin haftada 5 ders saati olarak yapılabilmesi için 650 yabancı öğretmenin daha görevlendirilmesi gerekirdi. Bu nedenle, 5 hafta/saat sınırına ulaşamamasında, anadili derslerine yeterli finansmanın ayrılmaması önemli bir etkidir. Ayrıca bu derslerin normal okul zamanının bitişinden sonra öğleden sonraları yapılması, bunun eğitsel açıdan uygun olmaması (öğrenciye ek bir yük getirmesi, onun boş zamanını azaltması, ev ödevlerine daha az zaman ayırabilmesi vb.), ayrıca öğrencilere ek bir parasal yük de (ev-okul yol giderleri) getirmesi gibi olumsuz koşullar, bu derslerin yönetmeliklerde öngörülen ders saati kadar yapılmasını engellemektedir.

Programlara Katılma

Anadili derslerine katılma tüm eyaletlerde isteğe bağlıdır. Çocuk okula başlarken veya her öğretim yılının başında veli, çocuğunun anadili derslerine devam etmesini isteyip istemediğini okul idaresine yazılı olarak bildirir. Öğretim yılı başında katılma başvurusunda bulunan öğrenci, o öğretim yılı boyunca anadili der-

sine devam etmek zorundadır. Anadili dersinin zorunlu dersler arasında yer aldığı Hessen Eyaleti'nde velinin yazılı başvurusu ile öğrenci bu dorse devam etmeyebilir (Der Hessische Kultusminister, 1983, s. 396).

Alman dilinde yapılan derslerle karşılaştırıldığında, anadili dersleri, daha küçük gruplar halinde yapılır. Örneğin Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti'ndeki 1985/1986 öğretim yılında ait sayısal verilere göre, 6 ülke dilinde yapılan anadili dersine katılan öğrencilerin ortalama sayıları 13-16 arasındadır (Der Kultusminister des Landes NRW, 1987, s. 173). Bu sayı eyaletlere göre bazı farklılıklar göstermektedir. Yabancı öğrencilerin %70'inin anadili derslerine katıldığı Hessen Eyaleti'nde, en az 10 en fazla 25 kişilik aynı dilde ve olanaklı ise aynı sınıf düzeyinde yabancı öğrenci için anadili dersi açılır. Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti'nde de en az aynı dilde 8 öğrenci için bu ders açılır. Sayı 20'yi geçerse grup ikiye ayrılır (Thürmann ve Rixius, 1987, s. 40-48).

Bu öğrenci sayıları dikkate alındığında, anadili dersi için uygun koşullar oluşturulduğu söylenebilir. Ancak anadili dersinin tipik sorunlarından birisi, öğrenme gruplarının çok karışık oluşudur. Çünkü gruplar genellikle yaşları, sınıfları ve hatta okulları ve okul türleri farklı öğrencilerden oluşturulmaktadır. Örneğin Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti'nde LSW tarafından Türk öğrenciler arasında yapılan bir araştırmada (LSW, 1983, s. 16), anadili derslerine katılan bir grup öğrencinin, 3 ayrı sınıftan (6-9. sınıfları) geldikleri, 4 ayrı yaş grubunda oldukları, okul ve göç özgeçmişlerinin de çok farklı olduğu saptanmıştır. İlkokul düzeyinde bu farklılıklar olabildiğince azaltılmaktadır.

Öğretmenlerin Görevlendirilmesi

F. Alman okullarındaki Türk öğrenciler için açılan Türkçe ve Türk Kültürü Öğretimine dönük anadili dersleri, Türk öğretmenler tarafından verilir. Bugün yaklaşık 2500 Türk öğretmen, F. Almanya'da görev yapmaktadır. Örneğin 1985/86 öğretim yılında tüm eyaletlerde görevli Türk öğretmenlerin sayısı 2431'dir. Bu öğretmenlerin eyaletlere göre dağılımı çizelgede verilmiştir.

Çizelgede de görüldüğü gibi, öğretmenlerin yaklaşık %85'i Türkçe ve Türk Kültürü dersinin Alman makamlarının denetiminde olduğu beş eyalette, geri kalanları da denetimin Türk makamlarınca yürütüldüğü altı eyalette görev yapmaktadırlar.

Birinci kesimdeki öğretmenler, Alman makamlarınca, Türkiye'de sınıf öğretmeni veya alan öğretmeni olarak yetişmiş kişiler ile Türkiye'de yükseköğrenim görmüş kişiler arasından, sözleşmeli personel olarak atanmaktadır. Sadece Bavyera Eyaletinde görev yapan Türk öğretmenler, Milli Eğitim Bakanlığınca sınavla seçilerek gönderilirler. Genellikle 4 yıl için görevlendirilen ve gerekli hallerde görev süreleri 2 yıl daha uzatılabilen bu öğretmenlerin denetimi Eyalet Eğitimi Bakanlığınca yürütülür. 1. ve 3. çalışma yılının sonunda yapılan denetimlerde yetersiz görülen öğretmenler geri gönderilirler.

ÇİZELGE

1985/1986 ÖĞRETİM YILINDE F. ALMAN OKULLARINDA TÜRKÇE VE TÜRK KÜLTÜRÜ DERSİ VEREN TÜRK ÖĞRETMENLERİN EYALETLERE GÖRE DAĞILIMLARI

EYALETLER	Sayı	%	
Denetimin Alman makamlarına ait olduğu eyaletler	Bavyera	498	20.5
	Hessen	245	10.1
	Aşağı Saksonya	163	6.7
	Kuzey Ren Vestfalya	1064	43.8
Denetimin Türk MEB'na ait olduğu eyaletler	Baden-Württemberg	?	—
	Berlin	334	13.7
	Bremen	?	—
	Hamburg	22	0.9
	Saarland	19	0.8
	Schleswig-Holstein	?	—
TOPLAM	2434	100.0	

Kaynak : KMK, 1986, s. 27'den düzenlenmiştir.

İkinci kesimde görev yapan öğretmenler, Milli Eğitim Bakanlığınca sınavla yapılabir seçim sonucunda 3-5 yıllığına bu eyaletlerde görevlendirilirler. Görev süresi biten öğretmen, yurda geri döner. Önceleri daha çok, ilkokuldaki Türkçe dersler için sınıf öğretmeni görevlendirilirken, son yıllarda ortaöğretim 1. devredeki Türkçe dersler için alan öğretmeni de görevlendirilmektedir.

Alman makamlarına bağlı olarak çalışan öğretmenlerin ilkokulda haftada 28 saat, ortaöğretim 1. devrede 24 saat zorunlu

ders yükleri vardır. Bu zorunlu ders yükü saatleri diğer eyaletlerde görev yapan öğretmenler için de geçerlidir.

Gerek Alman makamlarına, gerekse Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak görev yapan Türk öğretmenlerin, Thürmann ve Rixius (1987, ss. 66-68)'in da belirttikleri gibi, bir dizi sorunları vardır. Ülkedeki diğer yabancı öğretmenler için de geçerli olan bu sorunlar şöyle özetlenebilir:

— Türk öğretmenler, anadili derslerinin okulun normal eğitim-öğretim zamanının dışında, öğleden sonraları yapılması, mesleki niteliklerinin ve konumlarının farklılığı, dil güçlükleri gibi nedenlerle, genellikle Alman meslektaşları ile iletişim kuramamaktadırlar ve okul içinde «soyutlanmış» bir durumda görev yapmaktadırlar.

— Türk öğretmenler, vermekle yükümlü oldukları dersin düzenlenmesinde, uygulanmasında ve yönetiminde, genellikle okul idaresi ile anlaşamamaktadırlar.

— Bir yandan Alman okul yöneticilerine ve eğitim politikasına, öbür yandan kendi ülkelerinin diplomatik temsilcilerine ve eğitim politikasına bağlı olma, işlerini daha da güçleştirmektedir.

— F. Almanya'daki işini kaybetme (iş sözleşmesinin yenilenmemesi veya ülkesine geri çağırılması gibi) korkusu, Türk öğretmenlerinin toplumsal ve mesleki davranışlarını olumsuz yönde etkilemektedir.

— Olağan öğretim görevlerinin dışında, öğrencilere ve öğrenci velilerine bilgi verme, yol gösterme, okuluçi ve okul dışı sorunlarıyla uğraşma gibi konular, Türk öğretmenlerin mesleki yüklerini arttırmaktadır.

— Türk öğretmenlerin ders araçları ve ders içeriklerinin seçiminde Alman ve ülkesinin resmi makamlarına, toplumsal çıkarlarına, kendi dünya görüşüne ve velilerin isteğine uygun davranma zorunluğu, kimi sorunlara neden olmaktadır.

Hemen tüm eyaletlerde, yabancı öğretmenlerin, mesleki niteliklerinin artırılması için 70'li yıllardan beri hizmetiçi eğitim programları uygulanmaktadır. Her eyaletin kendi uzman kurumlarınca yürütülen bu grupromların içeriğın, genel öğretim, anadili öğretimi, Alman dili ve ülke bilgisi gibi alanlar oluşturmaktadır (KMK, 1986, s. 29)

İzlenen Ders Kitapları

F. Alman okullarındaki Türk öğrencilere uygulanan Türkçe ve Türk Kültürü Programlarına kimi boyutlarında görülen farklılıklar, ders kitaplarında da belirgin biçimde kendini göstermektedir. Her şeyden önce Thürmann ve Rixius (1987, s. 76)'ın da belirttikleri gibi, bu ders için Alman yayınevlerince üretilmiş ve eğitici, içerik ve araç tekniği açısından Almanca ders kitapları standartına uygun nitelikte ders kitapları olmadığı gibi, pek çok eyalette bu standartı sağlayacak bir denetim organı da yoktur. Bu nedenle halen kullanılmakta olan ders kitapları biçim, içerik, nitelik, aracı olduğu eğitim amaçları vb. özellikler bakımından farklılıklar gösterirler. Bu kitaplar, hazırlandıkları kaynaklara göre birkaç kümede toplanabilirler:

1. Türkiye'de Türkçe dersi ve diğer dersler için hazırlanmış olan ders kitapları: Daha çok Türkçe derslerinin sorumluluğunun Türk konsolosluklarında olduğu eyaletlerde kullanılan bu kitapların genelde pek çok yönlerden yurtdışındaki öğrenciler için olmadığı görüşü yaygındır. Ülkenin olağan eğitim sistemi içindeki çocuklar için hazırlanmış ve sonradan yurtdışına gönderilmiş olan bu öğrencilerin öğrenme koşullarına ve dil gelişim düzeylerine uygun olmadıkları; içeriklerinde öğrencilerin, farklı dil yeteneklerine uygun içerik düzenlemelerine yer verilmediği, içinde büyüdükleri sosyo-kültürel çevre ile olağan programda yer alan diğer derslerde edindikleri yaşantılarına dikkate alınmadığı noktasında yoğunlaşmaktadır (Thürmann ve Rixius, 1987, s. 76; Kröner, 1987, s. 107).

2. F. Almanya'da Türkçe dersler için hazırlanmış kitaplar: Bu kümede yer alan kitaplar, F. Almanya'da özellikle de Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti'nde görev yapan Türk öğretmenler tarafından hazırlanmış ve Türk yayınevleri tarafından basılmışlardır. 10'dan fazla çeşidi olan ve biçim ve baskı yönünden Almanca kitaplara yakın sayılabilecek nitelikte olan bu kitapların bazıları, Türk resmi makamlarınca uygun bulunmakta, bazıları ise içerikleri yönünden eleştirilmektedir.

3. F. Almanya'da yabancı çocukların eğitimiyle ilgili model denemeleri çerçevesinde geliştirilen ders kitapları: Bu kümenin içinde, Berlin, Hessen, ve Kuzey Ren Vestfalya eyaletlerinde model denemelerine dayalı olarak geliştirilmiş ders kitapları yer almaktadır.

Berlin'de, eğitim işlerinden sorumlu Senatörün sorumluluğunda, finansmanı Avrupa Konseyince karşılanan «1. Yabancı Dil Yerine Türkçe Projesi» çerçevesinde 5-10. sınıflar için 6 cilt Türkçe-Dil ve Okuma kitabı (Senatör für Schulwesen, Berufsbildung und Sport Berlin/West, 1987) hazırlanmıştır.

Hessen Eyaletinde de, 1984 yılından bu yana Eğitim Bakanlığının sorumluluğunda «Anadili Dersleri İçin Öğretim Araçları» model denemesi için ilkökul düzeyinde Türkçe, İspanyolca, Sırpça, Portekizce ve İtalyanca için ders kitapları ve yardımcı ders araçları geliştirilmektedir (Der Hessische Kultusminister, 1985).

Kuzey Ren Vestfalya Eyaletinde, Eğitim Bakanlığının «Kuzey Ren Vestfalya Eyaletindeki Yabancı Çocuklar İçin Anadili Tamamlama Dersi»yle ilgili 16.08.1984 tarihli tevsiiye kararlarından sonra, Eyalet Enstitüsü LSW tarafından ilk ve orta dereceli okullardaki Türkçe ve Türk Kültürü dersleri için, amaç, içerik, öğretme durumları ve değerlendirme öğelerini içeren öğretmenlere dönük bir kılavuz kitap (LSW, 1985) ile, ilkökul düzeyinde 1. ve 4. sınıflar için örnek ders ünitelerini içeren bir kitap (LSW, 1986) hazırlanmıştır. Eyalet Eğitim Bakanlığı'nın hazırladığı program önerisi çerçevesinde ders kitaplarının yazımı LSW'deki bir komisyon tarafından sürdürülmektedir.

Yukarıda sayılan künelerin dışında, çeşitli eğitim kurumları (Enstitüler, üniversiteler, araştırma grupları vb.) sunulan yayınlar (döküman, araştırma raporları, rehber kitapları vb.) ise yardımcı ders aracı olarak kullanılabilir (dergi, bilgi-tanıtım kitapçığı, resimli kitaplar vb.) yayımlar vardır.

Öğrenci Başarısının Değerlendirilmesi

Hemen tüm eyaletlerde Türkçe derslerine katılma isteğe bağlı olduğundan, bu ders öğrencinin sınıf-geçip kalmasını etkilemez. Bu nedenle genel olarak öğrencilerin karnelerine not verilmez; sadece «Anadili Tamamlama Dersi Türkçe'ye katılmıştır» şeklinde bir açıklama yapılabilir.

Dersin sorumluluğunun Türk makamlarında olduğu eyaletlerde, öğrencinin karnesine anadili derisiyle ilgili hiç bir şey yazılmaz (Örn. Bremen'de). Ancak konsolosluk isterse, alınan not karneye yazılabilir (Freie und Hansestadt Hamburg Amt für Schule, 1986).

Anadili-Türkçe dersinin okulun olağan programı içinde ve zorunlu dersler arasında yer aldığı tek eyalet olan Hessen'de öğrencinin bu dersten aldığı not, diğer derslerle eşit işlem görür ve öğrencinin sınıfı geçmesinin etkiler (Der Hessische Kultusminister, 1986).

Kuzey Ren Vestfalya Eyaletinde, Türkçe ve Türk Kültürü dersinden alınan başarı notları öğrencinin karnesine yazılır; iyi notlar öğrencinin bir üst sınıfa ve bir üst okula geçirilmesiyle ilgili kararlarda dikkate alınır (Der Kultusminister des Landes NRW, 1984, s. 55).

Sonuç

Anadili eğitimi ile çocuğa, anadilini etkili bir şekilde kullanabilmesini sağlayan okuma-anlama, dinleme-anlama, sözlü anlatım ve yazılı anlatım gibi temel dil becerilerinin kazandırılması yanında, doğru düşünmek, kişilik geliştirmek, topluma uyabilmek, Türk ve dünya kültürünü kazanmak niteliklerinin de gerçekleştirilmesi amaçlanır. Bu anlamda bireyde, iletişim ve düşünme becerilerinin geliştirilmesi ve ulusal kimliğin kazandırılmasında son derece önemli olan anadili öğretimi, F. Almanya'daki Türk çocuklarının içinde doğup büyüdüğü Alman toplumunda, ulusal dilsel ve kültürel kimliklerinin korunarak yetişmelerinin sağlanmasında daha da büyük bir önem taşımaktadır.

Son yıllarda F. Almanya'daki Türk işçi çocuklarının, «iki dilli ve iki kültürlü» olarak yetiştirilmeleri, böylece gerek F. Almanya'daki, gerekse bir geri dönüş söz konusu olduğunda Türkiye'deki yaşamlarının kolaylaştırılması, eğitim ve iş olanaklarının artırılması gerekliliği, onlara verilen Türkçe ve Türk Kültürü dersinin önemini artırmıştır. Öte yandan Almanya'da doğup büyüyen ve doğrudan olağan Alman sınıflarına giden Türk çocuklarının sayısının giderek artması, anadili (Türkçe) öğretimine daha fazla önem verilmesini zorunlu kılmaktadır. Çünkü gerek bu ülkede kalacak, gerekse -bir gün- Türkiye'ye geri dönecek çocuklar için anadillerini ve kültürlerini yitirmemeleri, ülkeleri ile dilsel ve kültürel bağlarını sürdürmeleri son derece önceliklidir. Bu da ancak anadili öğretimi yanında sosyo-kültürel bilgileri de içeren eğitim programlarının işe koşulmasıyla olanaklıdır.

Bu gereksinimi karşılamak üzere F. Alman temel eğitim (1.-10. sınıflar) okullarındaki Türk çocuklarına, okulun olağan programlarına ek olarak onların «anadillerini etkilice kullanabilmeleri ve ülkeleri ile kültürel bağlarını sürdürebilmeleri» genel amacıyla Türkçe ve Türk Kültürü Programları uygulanmaktadır.

Özellikle 80'li yılların başından bu yana yukarıdaki amaca dönük olarak uygulanmakta olan Türkçe ve Türk Kültürü Programlarının düzenlenmesi ve yürütülmesi eyaletlere göre farklılıklar gösterir. Her şeyde önce programların sorumluluğunun farklı makamlarda oluşu, programların düzenlenmesi ve yürütülmesinde ortak bir uygulamaya gidilmesini güçleştirmektedir. Bu nedenle eğitim programlarının geliştirilmesinden öğrenci başarısına değerlendirilmesine kadar pek çok boyutlarda farklı uygulamalar vardır.

Programların denetim ve finansmanının Milli Eğitim Bakanlığınca gerçekleştirildiği Baden-Württemberg, Berlin, Bremen, Hamburg, Saarland, Schleswing-Holstein eyaletlerinde, anadilinde (Türkçe) yapılan derslerin eğitim programları Bakanlık tarafından hazırlanır. Bakanlık aynı zamanda bu dersler için, okutulacak kitapları belirler ve öğretmenleri görevlendirir.

Türkçe ve Türk Kültürü Programlarının denetim, finansman ve yürütme yetkisinin Eyalet Eğitim Bakanlıklarına ait olduğu Hessen, Aşağı Saksonya, Kuzey Ren Vestfalya ve Rheinland-Pfalz eyaletlerinde, yürürlükteki eğitim programları Eyalet Eğitim Bakanlıklarınca öğretmen eğitimi veya yükseköğrenim görmüş kişiler arasından atanmaktadır. Sadece Bavycra Eyaletinde, öğretmenler Milli Eğitim Bakanlığınca görevlendirilirler. Bu eyaletlerde Türkçe ve Türk Kültürü derslerinde, yurtdışında hazırlanmış çeşitli kitaplar kullanılır.

Tüm eyaletlerde ortak olan uygulama, Türkçe ve Türk Kültürü Programlarına, okulun olağan eğitim-öğretim zamanı dışında ve genellikle öğleden sonra bir zaman dilimi ayrılmasıdır. Yönetmeliklerde haftalık 5 ders saati öngörülen, fakat bu derslere ayrılan zaman diliminin uygun olmayışı ve azlığı, yeterli sayıda öğretmen görevlendirilmemesi vb. nedenlerle, ancak 2-3 saat yapılabilen bu derslere katılma isteğe bağlıdır. Öğrencinin bu derslerdeki başarısı onun sınıf geçip kalmasını etkilemez.

F. Alman okullarındaki Türkçe ve Türk Kültürü Programlarının düzenlenmesi ve yürütülmesindeki bu farklı uygulamalar, etkili bir Türkçe ve Türk Kültürü öğretiminin yapılmasını ve bu derslerden beklenen amaçların gerçekleştirilmesini güçleştirmektedir.

Bu bakımdan F. Alman okullarındaki Türk çocuklarına, bir yanda bir iletişim ve düşünme aracı olarak ana dillerini etkili bir şekilde kullanabilmeleri için gerekli olan temel dil becerilerini kazandırma, bir yanda ülkelerinin tarihini, coğrafyasını, toplumunu, toplumsal ve kültürel değerlerini öğrenmeleri, böylece bilinçli bir yurt sevgisi geliştirerek ülkeleri ile bağlarını sürdürmeleri için gerekli olan sosyo-kültürel bilgileri verme; öbür yandan da kendilerini tanıma-anlama ve böylece olumlu bir kişilik ve kimlik geliştirmelerine ve sağlıklı toplumsallaşmalarına olanak verme gibi son derece önemli görevler üstlenmiş olan Türkçe ve Türk Kültürü Programının bu görevlerini yerine getirmedeki etkinliğinin artırılması için, programların düzenlenmesi ve yürütülmesindeki farklı uygulamalara son verilmelidir. Bunun için;

— Türkçe ve Türk Kültürü dersleri okulun olağan programları içine alınarak, uygun bir zaman dilimi içinde yönetmeliklerde öngörülen ders saati kadar yapılması sağlanabilir.

— Öğretmen görevlendirmede, Türkçe ve Almancayı iyi bilme, sınıf veya alan öğretmeni olma, bu derslerin gerektirdiği özel niteliklere sahip olma vb. gibi Türk ve Alman makamlarınca da benimsenecek ortak ilkelere göre seçim yapılabilir.

— Denetim ve finansman sorumluluğu iki ülkeye ortaklaşa paylaşılabilir.

— Ülke düzeyinde iki tarafça da uygun bulunan ders kitapları (Örn. Kuzey Ren Vestfalya Eyalet Enstitüsü I.S.W ile MEB'in ortaklaşa hazırladıkları kitaplar) kullanılabilir.

— Öğrencinin bu derslerdeki başarısının, onun sınıf geçip kalmasını etkileyecek şekilde bir değerlendirme biçimi geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Der Hessische Kultusminister (Hrsg.). **Rahmenplan für den muttersprachlichen Unterricht Primarstufe**. Wiesbaden: 1985.
- . **Unterricht für Kinder auslaendischer Eltern. Gesetze, Verordnungen, Erlasse, II B 8**, Stand: 30.06.1986.
- . «Verordnung über die Teilnahme auslaendischer Schüler am Muttersprachlichen Unterricht in allgemeinbildenden Schulen vom 10.05.1983», Amtsblatt 6. s. 396-397, 1983.
- Der Kultusminister des Landes NRW (Hrsg.). **Empfehlungen für den Unterricht auslaendischer Schüler: Muttersprachlicher Ergaenzungsunterricht**. Heft 5005. Düsseldorf: 1984.
- . **Unterricht für auslaendische Schüler**, Rd. Erl. d. KM v. 23.03.1982 geaendert durch Rd. Erl. d. KM II A 2. 36-6/1-9/87 vom 06.07.1987.
- . **Lernmittelfreiheitsgesetz mit Rechts-und Verwaltungsvorschriften und Verzeichnis der genehmigten Lernmittel LFG 89/90**. Heft 1006. Frechen: 1989.
- Der Kultusminister des Landes Rheinland-Pfalz «Richtlinien für den Unterricht der Kinder auslaendischer Arbeitnehmer, Verwaltungsvorschrift des KM vom 30.Juli 1986 - 943 B, Tgb. Nr. 200» **Amtsblatt des Kultusministeriums Rheinland-Pfalz**, 38-18. s. 457-462, 30.12.1986.
- Der Senator für Schulwesen, Berufsausbildung und Sport Berlin/West (Hrsg.). **Türkçe Dil ve Okuma Kitapları İçin Öğretim Kılavuzu**, Berlin: 1987.
- Freie und Hansestadt Hamburg Amt für Schule. **Richtlinien und Hinweise für die Erziehung und den Unterricht auslaendischer Kinder und Jugendlicher in Hamburger Schulen**, Hamburg: 1986.
- KMK-Sekretariat der staendigen Konferenz der Kultusminister der Laender in der Bundesrepublik Deutschland, **Handbuch für die Kultusminister Konferenz**. Bonn: 1977.

—————. **Zweiter Bericht der Bundesrepublik Deutschland über die Durchführung der Richtlinie 77/486/EWG des Rates der Europäischen Gemeinschaft vom 25. Juli 1977 über die schulische Betreuung der Kinder von Wanderarbeitnehmern im Schuljahr 1984/85.** Vom Schulausschuss der Kultusminister konferenz zustimmend zur Kenntnis genommen am 13.06.1986. Bonn: 1986. (teksir).

Kröner, Birgit. «Türkçe-Türkisch. Die Berliner Lernmaterialien im Urteil der Lehrer.» **Türkisch als Muttersprache in der Bundesrepublik Deutschland. Schulbücher und Unterrichtskonzepten zwischen zwei Kulturen.** Braunschweig: Georg-Eckert-Institut für internationale Schulforschung. Band 49: 7-27, 1987.

Kultusministerium Niedersachsen. **Rahmenvorgaben für den Muttersprachlichen Unterricht für auslaendische Schüler in den allgemeinbildenden Schulen.** Erl. d. KM. 201-82150/6. 07.08.1984.

Leckebusch, Ursula und Karlheinz Walter. «Zur Organisation des Unterrichts für auslaendische Schüler in Nordrhein-Westfalen.» **Recht der Jugend und Bildungswesen**, 30-1: s. 67-75, 1982.

LSW-Landesinstitut für Schule und Weiterbildung (Hrsg). **Türkçe Öğretimi Kılavuzu.** Heft 8, Soest: Landesinstitut für Schule und Weiterbildung, 1985.

—————. **Unterricht für auslaendische Schüler-Erkundungs-Studie zum Muttersprachlichen Unterricht für Türkische Schüler in der Sekundarstufe I.** Heft 6. Soest: Landesinstitut für Schule und Weiterbildung, 1983.

—————. **Türkçe Öğretimi 1. - 4. Sınıflar İçin Örnek Ders Üniteleri.** Heft 17. Soest: Landesinstitut für Schule und Weiterbildung, 1986.

MAGS - Ministerium Arbeit, Gesundheit und Soziales des Landes Nordrhein-Westfalen. **Zahlenspiegel Ausgabe 1987.** Düsseldorf: 1987.

MAGS - Ministerium für Arbeit, Gesundheit und Soziales des Landes Nordrhein-Westfalen. **Zahlenspiegel Ausgabe 1987.** Düsseldorf: 1987.

- MEB - Milli Eğitim Bakanlığı. **Yurt Dışındaki Türk İşçilerinin Çocukları İçin Türkçe Dersi Programı**. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1982.
- MEGSB - Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı. **Yurt Dışındaki Türk İşçilerinin Çocukları İçin Türkçe-Türk Kültürü ile Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Programı**. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1986.
- Sağlam, Mustafa. «Federal Alman İlkokullarında Türkçe ve Türk Kültürü Programı'nın Etkililiği - Kuzey Ren Vestfalya Örneği», Yayımlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989.
- Thürmann, Eike Norbert Rixius. **Muttersprachlicher Unterricht für auslaendische Schüler**. Soest: Landesinstitut für Schule und Weiterbildung, 1987.